

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

Pedagogická fakulta

Katedra výtvarné výchovy

ROMANA HORÁKOVÁ

DENÍK 1907 - 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Vedoucí práce: Mgr. MgrA. Jan Krτίčka

Olomouc 2012

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci vypracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury. Souhlasím, aby práce byla uložena na Univerzitě Palackého v Olomouci v knihovně Pedagogické fakulty a používána ke studijním účelům.

V Olomouci dne

Podpis

Poděkování

Děkuji za cenné rady a připomínky, které mi při tvorbě bakalářské práce poskytl Mgr. et MgA. Jan Krtička.

Dále děkuji neznámé autorce deníku z let 1907-1908 jež jsem pro svou práci použila a tímto se jí omlouvám, že jsem bez dovolení četla její nejosobnější myšlenky a zápisky.

Poznámka: Tato písemná bakalářská práce je pouze doplňkem práce praktické, která se skládá z cyklu 7 prostorových obrazů a 4 portrétních maleb

Anotace

Jméno a příjmení:	Romana Horáková
Katedra:	Výtvarné výchovy PdF UP Olomouc
Vedoucí práce:	Mgr. MgA. Jan Krτίčka
Rok obhajoby:	2012
Název práce:	Deník 1907 - 2012
Název v angličtině:	Diary 1907 - 2012
Anotace práce:	Pokus o vyjádření osobních pocitů a myšlenek na základě četby deníku z let 1907-1908 a snů.
Klíčová slova:	Deník Sen Skládačková kniha
Anotace v angličtině:	An attempt to express personal feelings and thoughts based on reading of a diary from 1907-1908 and dreams.
Klíčová slova v angličtině:	Diary Dream Poup-up book
Přílohy vázané v práci:	Fotografie Kresby
Rozsah práce:	Počet stran: 29 Příloh: 3 strany, CD
Jazyk práce:	Český jazyk

Obsah

Úvod	7
1 Teorie	8
Deníky v umělecké tvorbě.....	8
Imaginace v portrétu.....	11
2 Inspirace	12
Pop-up books	12
Deník 1907-1908.....	15
3 Praktická část	16
Vstupní materiál	16
Desky.....	17
Kresba.....	18
Malba	19
Použité zápisy z deníku a sny	21
Závěr	26
Použité zdroje	27
Obrazová příloha	30

Úvod

Základem mé bakalářské práce je deník a sen. Deník neznámé dívky z let 1907-1908, který byl velkým objevem mých rodičů na půdě historického domu v Litomyšli, kde jsme tehdy bydleli. A moje sny, které se mi zdály v průběhu četby tohoto vzácného spisu – bezprostřední reakce mé mysli a podvědomí na myšlenky někoho jiného, časem i místem velice vzdáleného, ale v tu chvíli mi velice blízkého. Zajímá a přitahuje mne nejasná hranice, kde končí deník autorky a začíná můj sen.

Ke ztvárnění svých představ jsem se rozhodla vytvořit sérii prostorových otevřitelných obrazů. Na první pohled se mohou jevit jako knihy, ale já jsem se rozhodla, prezentovat je jako obrazy, pověšené na zdi. Neilustruji, předkládám osobní prožitek nad daným deníkovým textem. Jsou to vlastně obrazy mojí mysli, které vyjadřují specifickou formou, inspirovanou systémem prostorových knih.

Z potřeby celého vyjádření nebo utvrzení se v mých představách jsem cyklus obrazů doplnila portrétními malbami, ve kterých jsem se pokusila zachytit prchavou představu o podobě autorky deníku.

V písemné části práce se věnuji zejména zpracování deníku v umělecké tvorbě různých autorů, inspiračním zdrojům a vlastnímu zpracování tématu.

TEORETICKÁ ČÁST

Deník v umělecké tvorbě

Skicák, záznamový blok, dnes i digitální fotoaparát, nebo samotný deník – pro téměř každého umělce nepostradatelná součást jeho tvorby. Každý potřebuje nějaké médium, kde by mohl sbírat a zaznamenávat myšlenky a inspirace.

Mnoho umělců vytváří díla, která vznikají jako nějaký záznam, čerpají z deníků či zápisů svých nebo cizích. Na takových běžných záznamech může být přitažlivá, zajímavá jejich spontánnost, přímočarost. Do skicáku nebo deníku si zapisujeme prvotní ideje, nepoznamenané dlouhými úvahami, které mohou myšlenky ubírat na její síle nebo syrovosti. Častokrát se mi osobně stává, že po dlouhém rozjímání nebo bádání nad danou věcí, nakonec přijmu prvotní myšlenku či plán jako nejlepší. Spousta umělců v historii i dnes využívá právě samotných dále neupravovaných nápadů, pro jejich syrovost.

Český malíř Josef Jíra říká o svých denících: *„Jsou zbytečné jako všechno, co stojí mimo tvorbu kteréhokoliv autora, neboť jsou magickým podhoubím té tvorby a měly by zůstat tabu. V porodnici se příbuzným také neukazuje placenta, jen dítě. Na druhé straně jsou to nejpodivuhodnější umělecká díla, jaká jsem kdy mohl hmatat...“*¹

Jinou kapitolou je fascinace diváka, tedy čtenáře autobiografických či biografických knih samotných umělců. Knihy ze života slavných nám ukazují tajné stránky jejich života. Můžeme říci, že se jedná o jakousi jinou formu bulváru. Stejně tak to ale funguje i u záznamů naprosto neznámých lidí, ze kterých právě jejich deník dělá všeobecně žádanou osobnost. *Deník Anny Frankové* nebo *My děti ze stanice zoo* patří k dospívání již mnoho generací. Každý má v sobě určitou dávku zvědavosti a touží po tom, nahlížet do cizí mysli nebo života. Ovšem každá taková kniha má jinou výpovědní hodnotu.

Z oblasti výtvarného umění bych chtěla zmínit deníky původem německé umělkyně Evy Hesse. *„Deníkové záznamy Evy Hesseové, které byly uveřejněny zanedlouho po její smrti, a touha kritiky po „krásné mučednici“ se zasloužili o vznik jejího mýtu. Tragické momenty jejího životopisu-sebevražda její matky, raná smrt otce, ztroskotání jejího manželství, stejně jako její tělesná i psychická konstituce-dlouho*

¹ ULRYCH, Petr. Josef Jíra - *Deníky malíře srdcem*, Praha: Paseka, 1997.6 s. ISBN 80-7185-127-2.

ovlivňovaly interpretaci jejich prací...“² píše Barbara Hesseová a poukazuje na fakt, že samotné vydání deníků mělo vliv na chápání jejích děl. Autorka si denně zaznamenávala zážitky a dojmy, které se týkaly nejen osobního života, ale také uměleckých představ nebo vlastního pohledu na umění. Ze samotných deníků je patrný emancipační postoj a vyhraněnost vůči umělecké, převážně mužské společnosti.

V historii moderního umění se objevuje několik umělců, kteří pracují s médiem deníku jako takovým. Samotný deník tak povýšili na umělecké dílo. Původem italská umělkyně **Vanessa Beecroft** zpracovala deník jako samostatné médium už v začátcích své umělecké dráhy. V roce 1993 vystavila na své první výstavě v Miláně deníkovou knihu *Zoufalství, 1985-1993*, jako součást inscenace. V deníku umělkyně komentovala zejména své stravovací návyky. Kniha obsahovala seznam všech potravin s uvedeným množstvím a barvou, které umělkyně den za dnem pojídala. Samotnou knihu vystavila mezi zástupem dívek, které náhodně vybrala na ulici, aby se stali publikem deníku. Dívky na sobě měly oblečení patřící umělkyni, čímž čtenáře i předmět knihy úmyslně ztotožnila.³

Tracey Emin, známá britská umělkyně, využila formu deníkového záznamu ve svém zlomovém díle *Everyone I have Ever Slept With From 1963 – 1995 (Každý s kým jsem spala v letech 1963 – 1995)*, 1995. Kdy na vnitřní stranu malého stanu přišívá textilní nápisy jmen lidí, se kterými kdy spala v jedné posteli. Není to jistě deník jako takový, ale podle mého jde jen o jinou formu prezentace, jakou předvedla Vanessa Beecroft.

² GROSECKOVÁ, Uta. *Ženy v umění*, Praha: Taschen/Nakladatelství Slovart, 2004. 87 s. ISBN 80-7209-626-5.

³ GROSECKOVÁ, Uta. *Ženy v umění*, Praha: Taschen/Nakladatelství Slovart, 2004. ISBN 80-7209-626-5.

Tracey Emin, *Everyone I have Ever Slept With* From 1963 – 1995, 1995. ⁴

V českém prostředí se s fenoménem deníku setkáváme u **Františka Skály**. V roce 1993 byl František Skála vybrán, aby reprezentoval Českou republiku na 45. benátském bienále.⁵ Do italského města se vypravil pěšky, kdy v českém pavilonu posléze vystavil samotný deník a objekty vyrobené z předmětů nalezených během cesty. Skála strávil na cestě 25 dní, během kterých prakticky o samotě psal záznamy, které se pohybují na hranici obrazových ilustrací a psaného slova. Sděluje zážitky z krajiny, touhu po blízkých a nepostrádá ani Skálův specifický humor a nadsázku.⁶

*Cestovní deník Františka Skály, 1993*⁷

Ovšem všechny tyto práce jsou založeny na deníku vlastním, tedy na vlastních záznamech umělce. Já ve své práci využívám deník cizí, stejně tak jako **Tomáš Čísařovský** ve svém malířském cyklu *Z deníku dědy legionáře* z roku 1988. Čísařovský v těchto obrazech zpracovává literární zápisy svého dědečka a zároveň

⁴ URL <<http://ceblog.sva.edu/tag/shana-lutker/>>. poslední úpravy: 24.7. 2009. [citováno 20.3.2012].

⁵ SKÁLA, František. *Praha-Venezie - Cestovní deníky 1993*. Praha: Arbor Vitae, 2005.

⁶ URL <<http://www.arborvitae.eu/nakladatelstvi/katalog-knih/arbor-vitae/cestovni-deniky/>> [citováno dne: 20. 3. 2012].

⁷ SKÁLA, František. *Praha-Venezie - Cestovní deníky 1993*. Praha: Arbor Vitae, 2005.

ilustruje a svým vlastním způsobem nahlíží na osud československých legionářů v Rusku.

Tomáš Císařovský, Zjevení, Jako zajatec /Z deníku dědy legionáře/, akrylová tempera na plátně, 1988⁸

⁸ DOSTÁL, Martin. Tomáš Císařovský, Praha: KANT, 2003. ISBN 80-86217-65-5.

Imaginace v portrétu

Jak namalovat někoho, když nevím, jak vypadá? To byla první myšlenka, která mě napadla při tvorbě domnělého portrétu autorky deníku.

Americká umělkyně Elizabeth Peyton se věnuje malbě portrétů, přičemž pro ni bývá četba zásadním zdrojem námětu. Maluje své idoly, od slavných muzikantů po staré literární hrdiny. Ve světě je známá spíše díky portrétům rockových hvězd – pro své „postmoderní ikonomalířství“.⁹ Mě na ní ale spíše zajímá tvorba inspirovaná právě literaturou. Tyto portréty vznikají na základě četby biografí, románů nebo fotografických a kresebných interpretací.¹⁰ Ovšem její vstřebávání obsahu knih není pasivní záležitostí, pouhým nasáváním informací. Aktivně je transformuje, přehodnocuje a tříbí, s důrazem na své vlastní pocity.

„Svým způsobem můžeš být mnohem osobnější s lidmi, které neznáš.“¹¹ říká Elizabeth Peyton

Elizabeth Peyton, *The Age of Innocence*, 2007¹²

Elizabeth Peyton, *Marc*, 2003¹³

⁹ GROSENICKOVÁ, Uta. *Ženy v umění*, Praha: Taschen/Nakladatelství Slovart, 2004. ISBN 80-7209-626-5

¹⁰ Viz poznámka č. 9

¹¹ GROSENICKOVÁ, Uta. *Ženy v umění*, Praha: Taschen/Nakladatelství Slovart, 2004. s. 152. ISBN 80-7209-626-5

¹² URL: < http://www.artnet.com/magazineus/features/saltz/saltz5-19-08_detail.asp?picnum=4 > [čerpáno: 20.3.2012]

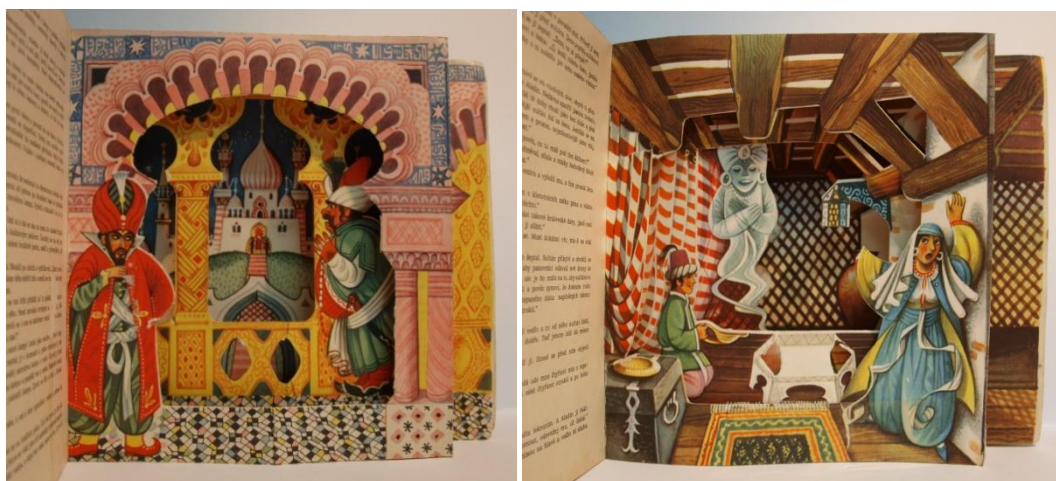
¹³ URL: < http://www.twopalms.us/works/artist_works.php?artist_id=23&type=0 > [čerpáno 20.3.2012]

INSPIRACE

Pop – up books

Knihy založené na principu otevíratelného prostoru v češtině nemají ekvivalent, nejčastěji se jim říká skládačková či prostorová kniha.

Při tvorbě otevíratelných 3D obrazů jsem se primárně inspirovala u mé oblíbené knížky z dětství – *Aladin a kouzelná lampa*, kde mě naprosto uchvátily prostorové ilustrace Vojtěcha Kubašty (1914-1992). Tento český grafik a ilustrátor vytvářel zejména v 50. a 60. letech návrhy a ilustrace prvních českých prostorových knih. Dnes jsou jeho práce převážně v zahraničí velice ceněny.

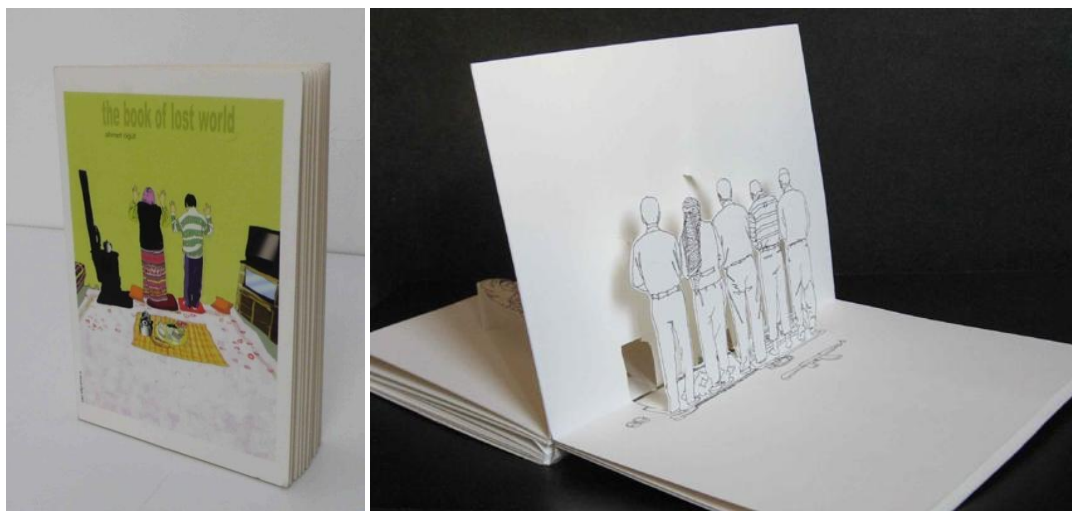
Knihy Aladin a kouzelná lampa, ilustrace Vojtěch Kubašta, 1960¹⁴

Později jsem objevila velice rozsáhlý svět pop-up knih a jejich tvůrců. Na internetu se nachází nespočet stránek, které se zabývají tvorbou těchto skládaček. Techniku skládacích knih využívají ve své tvorbě i designéři či volní umělci.

Jako svébytnou uměleckou formu používá prostorové knihy umělec tureckého původu Ahmet Ögüt (narozen 1981). Ve svém díle- knize *The book of lost World* z roku 2005 použil velice jednoduše principy pop-up books. Celkové vyznění knihy podpořil kontrastem, který vzniká mezi formou a obsahem jeho díla. Forma dětské knihy je v přímém rozporu k příběhu, který zobrazuje. Ögüt zachycuje emotivní výjevy z válečného prostředí. Na příklad výjev řady mužů čekajících u zdi na vlastní

¹⁴ RÁZUSOVÁ – MARTÁKOVÁ, M. *Aladin a kouzelná lampa*. Martin: Mladé letá 1960.

popravu působí v jednoduchém dětském zobrazení velice věrohodně. Samotná kresba je prostá a stručná. Prostor vytváří jen lehkým odsazením postav od podkladového papíru a obraz vykresluje jednoduchou černou linkou. Autor se touto jednoduchostí snažil o přímočaré sdělení a komunikaci s divákem.

*Ahmet Ögüt, The Book of Lost World, 2005, 11 stran*¹⁵

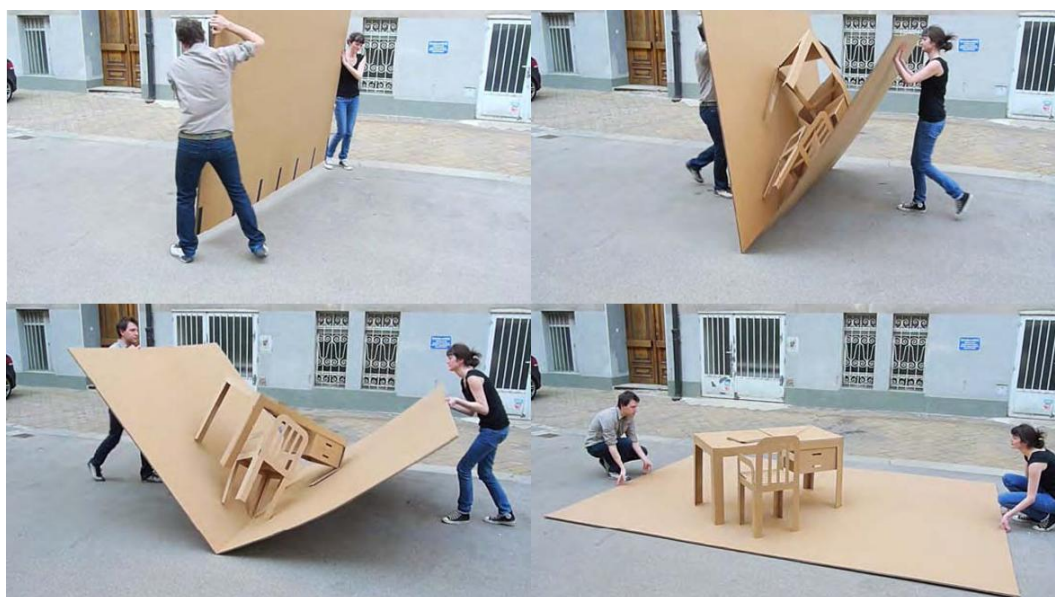
Dašími autory, kteří mě inspirovali, jsou umělecká trojice *NAPOLI*. Martina Kupsová, Alžběta Skálová a Alžběta Zemanová jsou bývalé spolužačky z atelieru Ilustrace a Typografie na pražské VŠUP. Zabývají se ilustrací, grafickým designem a volné tvorbě. Vytvářejí zejména autorské knihy s důrazem na jejich výtvarnou úroveň. Právě autorský projekt Alžběty Zemanové „Skládačky“, který jsem objevila na přehlídce designu Designblok 2011, mě přivedl na myšlenku zpracovat deník podobným způsobem. Využít papír k vytvoření nějakého prostorového objektu nebo obrazu. „Skládačky“ fungují jako malé dekorativní objekty na zed’ a zároveň jako vymalované váanky, které si může případný zájemce zakoupit. Autorčina výstupní forma je teprve jakýsi polotovár – plochá skládačka s ofsetem předtištěnou kresbou – a konečná podoba je tedy na novém majiteli. Zemanová vytvořila čtyři verze skládačky: Moře, Domek, Úly a Les.

¹⁵ URL: <<http://www.ahmetogut.com/ahmetweblost.html>>. [čerpáno: 18. 3.2012].

Skládačky, Alžběta Zemanová, ručně kolorovaný ofset, 2011¹⁶

Jiným způsobem pracovali se systémem pop-up books němečtí umělci Liddy Scheffknecht a Armin B. Wagner. Princip, který ostatní používají v knihách aplikovali na skládací objekt „Pop up“, který svým rozložením vytváří malou kancelář. Z knihy se tak stává socha.

Liddy Scheffknecht a Armin B. Wagner, "Pop up", 2009, karton, izolační páska, 94 x 275 x 200 cm¹⁷

¹⁶ URL: <<http://www.napolistranky.cz/skladacky>> [čerpáno: 18.3.2012]

¹⁷ portfolio Liddy Scheffknecht . URL: <<http://www.liddyscheffknecht.net>> [čerpáno: 18.3.2012]

Deník 1907 - 1908

Pro mou práci je zásadním zdrojem všeho deník. Malou knihu s koženými deskami a rozpadlou vazbou jsem jednou náhodně objevila v domácí knihovně. Rodiče mi sdělili, že deník kdysi našli na zaprášené půdě. Na další otázky mi ale nebyli schopni odpovědět. Co je to za dívku, která deník napsala? Bydlela v našem domě? Okamžitě jsem se do něj začetla a „zhltla“ jeho obsah během pár dní. Určitě k mému zaujetí přispělo i to, že jsem tehdy byla v období puberty a deník je plný témat a věcí, které dospívající právě v tomto období zajímají. Moje fascinace ale pokračovala i nadále. Dokonce jsem se vypravila na místní matriku, zjistit kdo kolem let 1907-1908 bydlel v našem domě, ale na nic objevného jsem nepřišla.

Stručný obsah deníku: Autorkou je jedenadvacetiletá dívka jménem Božka. Deník začíná psát po měsíci pobytu na chatě „Radocha“ někde ve slovinských lesích. Původem pochází z Prahy a do Slovinska se dostala jako vychovatelka tří malých dětí pana nadlesního, který působil na již zmíněné chatě. Její denní náplní je výchova dětí, lesní vycházky, občasný výlet kočářem a psaní deníku. Ovšem na lesní chatě také působí myslivci a Božka jako mladá dívka jim nemohla zůstat lhostejná a naopak. Deníku se svěřuje s milostným poblouzněním a následných vystřízlivěním, ale popisuje i své myšlenky o světě nebo emancipaci. Deník končí těsně před jejím odjezdem zpět do vlasti.

Desky a první strana deníku

PRAKTICKÁ ČÁST

Vstupní materiál

Nejprve byl velký inspirační zdroj-deník, se kterým jsem si moc nevěděla rady. Tato látka pro mě byla tak nabitá inspirací a možnými cestami vyjádření, že moje prvotní reakce byla spíše zmatená. Nevěděla jsem z jaké strany se toho chopit, kde začít, jakým způsobem materiál zpracovat. Měla jsem dojem, že jakékoli moje ztvárnění nedokáže vystihnout hloubku a sílu materiálu a že nedokážu vyjádřit podstatné. Bála jsem se, abych deník moc neshodila a nesnížila jeho váhu. Už jen samotné čtení deníku ve mně vyvolávalo lehké pocity viny – přece jenom jde o autorčiny osobní výpovědi a já nemám právo s nimi jakkoli nakládat. Moje zhnusení nad mou samou zmírňoval pouze fakt, že pisatelka je pravděpodobně již nějaký čas po smrti.

Nechtěla jsem vytvořit něco, co by deník ilustrovalo nebo ho zpracovávalo jen povrchně - chtěla jsem vyjádřit mou osobní reakci na jeho obsah. Mým prvotním nápadem bylo, že tento sto let starý deník konfrontuji s mým deníkem z let 2006-2008. Jednalo by se tedy o porovnání deníků dvou téměř stejně starých dívek s časovým rozdílem přesně sto let. Tato konceptuální myšlenka se mi teoreticky velice líbila, ovšem při skutečné konfrontaci obou textů mi došlo, že to není možné. Moje deníky jsou spíše takové záznamové bloky plné kreseb a vlastního textu je tam jen pomálu. Ale hlavně mi můj deník najednou přišel naprosto banální, prázdný, plytký.... Samozřejmě, že by tento koncept mohl být velice přínosný už jenom z toho hlediska, že já bych jako autorka musela do této práce věnovat velmi mnoho ze svých osobních záznamů (což, když umělec udělá, vždy mě to zajímá). Ale nakonec jsem tedy myšlenku na práci se dvěma deníky zavrhlá. Důležitější pro mne bylo propojení osoby Božky (autorky deníku) a mě (tedy čtenáře). Takové pojítka jsem posléze skutečně našla ve svých vlastních záznamech. Vzpomněla jsem si na své sny, které se mi zdály v době čtení Božčina deníku před několika lety. Tehdy se mi téměř každou následující noc zdál sen, kdy mé podvědomí často vycházelo právě z deníku. Všechny sny jsem si pečlivě písemně zaznamenávala. Takže jsem se rozhodla pracovat s těmi pasážemi, se kterými už zapracovalo mé podvědomí.

Má volba nakonec padla na 7 deníkových zápisů, na které reagovala moje představivost formou snu a které mi přišli vizuálně zajímavé a hlavně uskutečnitelné.

Ani výběr samotné formy vyjádření pro mě z počátku nebyl jednoduchý. Sice se v poslední době věnuji hlavně médiu videa, tedy většinou záznamu akce, přesto jsem cítila potřebu využít jiného uměleckého prostředku. Už jen samotný koncept našeho oboru nás směřuje pohybovat se mezi mnoha druhy vyjádření, čehož jsem chtěla ve své bakalářské práci využít. Kombinování nebo doplňování různých forem je mi blízké.

Mé první konkrétnější vize se týkali právě videa nebo nějaké akce, ovšem brzy jsem si uvědomila, že pro zrealizování svých představ nemám dostatečné zkušenosti a realizace samotná by byla velice komplikovaná, ne-li nemožná. Proto jsem začala pátrat v oblasti, kterou už lépe znám. Nakonec, když jsem si deník znovu pročetla, jsem v knihovně narazila na mé knížky z dětství. Myšlenka propojení Boženina příběhu s formou dětské knihy mě nadchla a nakonec jsem se inspirovala oblíbenými prostorovými knihami, ještě po mých rodičích z 60. let.

Desky

V hlavě se mi zrodil nápad na otevíratelné desky se samostatnými prostorovými výjevy. Každé desky tedy znázorňují výjev z deníku v kombinaci s mým snem. Tato forma ztvárnění se mi zdá vhodnou z několika důvodů. Líbí se mi, že divák, aby spatřil samotný výjev-obraz, musí desky nejprve otevřít. Nic nevidí na první pohled, sám musí něco udělat, aby spatřil obsah. Stejně jako se musí překonat, aby četl cizí deník.

K deskám jsem se rozhodla dodat deníkový i můj snový text ve vytištěné verzi. Zvažovala jsem i použití reproduktoru a nahrávek. Po úvaze se mi ale tištěný způsob zdál pro diváka smysluplnější a také přímočařejší. Vytištěný text z deníku a snu vedle sebe vytvářejí zajímavý kontrast, který by z nahrávky nebyl tak čitelný.

Pro výrobu desek jsem použila sololit z desky postele, na které jsem spala v době, kdy se mi zdály „deníkové“ sny, což není tak podstatné, ale chtěla bych uvést, že jsem používala recyklovaný materiál, který na sobě nese stopy používání. Tuto desku jsem měla už dlouhou dobu schovanou jako možný výtvarný materiál a její použití se i ze symbolického hlediska pro tuto práci přímo nabízelo. Desky jsem spojila kovovými panty. Tato čistá, skoro technická forma se mi zdá zajímavá v kontrastu s vnitřním obsahem. Proti nechtěnému otevírání desek jsem použila tenkou gumičku.

Kresba

Jednotlivé výjevy jsem se rozhodla kreslit. Kresba je pro mě nejpřirozenější technika a nejlépe vystihla mé představy. Vizuální forma kreseb, kterou jsem používala, pro mě byla při tvorbě naprosto automatická. Všechny obrazy jsem si v hlavě už od začátku představovala právě takhle. Myslím, že na mou obraznost měly určitě vliv dětské knížky, ze kterých jsem se inspirovala. Rozhodně ale nebyly jediným důvodem. Autorka deník místy píše trochu jako holčičí román, melodramatický epos o několika dějstvích. V žádném případě se neodvažuji Boženě tímto nějak vysmívat, ale některé pasáže jsem vnímala jako kombinaci dívčího románu, telenovely a pohádky. Podle toho také vypadaly moje následující sny a představy, které jsem zpracovávala. Pro výslednou podobu jsem se tedy z jedné strany inspirovala dětskou knížkou a z druhé fotoromány z dívčích časopisů. Tento rozpor se mi zdál zajímavý.

Vlastnímu zobrazování postav a prostředí předcházelo studium knih o společnosti na přelomu století a prohlížení mnoha dobových fotografií. Samozřejmě jsem měla představu o jednotlivých výjevech, ale pro konkrétní zobrazení jsem potřebovala znát dobové reálie, zejména odívání. Stejně jako se nám zdá ve spánku sen jasný a reálný, tak rychle se na něj po probuzení zapomíná, natož o pár let po zději. Nejistotu, nebo spíše unikání obrazu, jsem se snažila v kresbách zachytit postavami bez konkrétních obličejů. Ve snu je podoba cizích lidí reálná, téměř hmatatelná, ale při zpětném vzpomínání si ji vybavuji jen těžko. V představách zůstávají spíše jen takové přízraky. To ovlivnilo i barevnost kreseb. Zvažovala jsem používání více různých barevných papírů, ale po zkoušce mi vždy přišlo, že tam nepatří, nezapadají tam. Obrazy najednou nevystihovaly můj pocit ze snu, příliš barevné připomínaly spíše obrázkovou knížku.

Kresby asi tím pádem nakonec vypadají trochu mdlé, nijaké, ale právě takové jsou mé vzpomínky na sny. Převážně černobílé nebo jen s omezenou barevností.

V mých snech se mi nejčastěji zdálo, že se můj svět jakoby prolíná se světem jejím. Někdy se Božena objevila v mém pokoji, nebo jsem jí ukazovala náš dům a naopak, jindy jsem se s ní procházela před myslivnou ve světě jejím. Proto na většině kreseb jsem já jako pozorovatel situace. Tak vypadalo nejčastější vyústění mých snů. Najednou jsem se objevila na nějakém místě s fotoaparátem a pozorovala.

Po formální stránce bylo nejsložitější vymyslet vnitřní skládací systém. Díky několika neuspokojujícím pokusům jsem nakonec dospěla k výrobnímu postupu, který mi realizaci skládaček umožnil a značně usnadnil. Výrobu jsem také musela uzpůsobit sololitovým deskám a použitému papíru.

Malba

V průběhu navrhování desek se mi začalo zdát, že použitý způsob kresby a konečné vyznění skládaček vedlo k určitému odosobnění se samotnou autorkou deníku. Najednou jsem ji začala vnímat jako postavu bez tváře, kterou komponuji do nějakých výjevů. Samotné situace, ve kterých ji zachycuji, pro ni museli být velice osobní a emocionální a měla jsem pocit, že její deník svým počínáním trochu znevažují.

Rozhodla jsem se, i pro napravení svých špatných pocitů, že namaluji portrét Boženy. Už od začátku jsem se chtěla pokusit o její zobrazení pomocí portrétního, ale zjistila jsem, že to vůbec není jednoduché. Nejasné, nebo přesněji žádné, vzpomínky na podobu ze snů mi nepomohly. Začala jsem tedy skicovat její obličej a rysy, tak jak si ji teď představuji. Na základě studií mých představ vznikly malé portréty 20×20 centimetrů. Malby jsem pojala jako skicy, ve kterých autorčinu podobu teprve hledám, proto mohou působit trochu nedokončeným dojmem. Zvolila jsem malbu akrylovými barvami, které mi dovolili rychlé úpravy a okamžitou přemalbu. Jediným mým přáním teď je, někdy spatřit skutečnou Božčinu podobu.

Použité zápisy z deníku a sny

7. července 1908

Je večer - ticho všude – jen nade mnou slyšet kroky - tam v tom pokoji trpí drahá naše paní – její martyrium počíná, martyrium ženy vykonávající své poslání v tomto životě, přírodou určené k tomu aby v jejím přepodivném ústrojí tělesném vznikal život jiný, pokračování života jejího. Matka - jméno svaté - matka trpitelka! Tak mě napadá myšlenka: proč musí tolik trpět, proč nemá být, ta bolest rozdělená, proč nemá ji pomoci nést ten, kdo všeho čeho ona jest zároveň účasten, kdo s ní v jeden celek splývá? Když pojí se v svazek nerozlučitelný-tu vchází ona v něco naprosto jiného, jde vstříc změně - stává se jinou bytostí než muž, který jest stále tentýž.

Slyšela jsem vzdechy, obavy, úzkost o ta tři poupátka, jichž matka dnes snad dá život čtvrtému - naučila jsem se poněkud chápat to cosi, v co sama snad jednou vstoupím, co očekává každou dívku, jež vstupuje v manželství, a co ji z dívky v ženu mění - musí to být, tj. velká smutná pravda a žena jest k tomu určena, aby stala se faktem.

Modlím se v duchu za dobrou paní, Bůh buď při ní - z mé postele ozývá se spokojené oddychování dvou její dítek, jež svěřeny mi na tuto noc, kdy matka jejich bude trpět pro čtvrté – Bůh jim ji zachovej!

Sen: datum chybí

-Včera paní nadlesní porodila dítě. Zdálo se mi, že jsem čekala s Božkou u takových dřevěných dveří (všechno tam bylo dřevěný) a měla jsem tam foťák a čekala, až to dítě budu moct jít vyfotit. Byla tam zvláštní atmosféra, pořád tam chodili nějaký lidi, ale nepamatuju si kdo to byl. Vím, že tam se mnou byla chvíli máma, ale pak řekla, že už se jí nechce čekat, tak odešla.

12.července 1908

Tam v chajdě u lesa v malé světničce, kde poprvé přitáhl mě k sobě a zlíbal poprvé, tam včera tolik ukradl hubiček až rty mě zabořily a všechna jsem se chvěla - Jindro ty prudký hochu, přitáhl mě k sobě a já tě musím mít ráda, nemohu přece zůstat chladnou, když tolik vřelého citu ke mně máš - ó nikdy jsem si nemyslila, že jednou ty to budeš, jenž celovati budeš moje ústa- šel jsi pomalounku na mě, jemně, pomalu, ale vytrvale a já jsem se tě naučila mít ráda. Jsi jediným zde člověkem ku kterému upínám své oči jako k milé lesklé hvězdě, jež osvětluje jednotvárnost života - myslím si, že tímž samým jsem já tobě - a je v tom tolik mnoho útěchy, že jeden cítí pro druhého, jeden s láskou k druhému vzhlíží a přec tak málo můžeme spolu promluvit a jen jednou můžeme být v týdnu spolu.

Před chvílí na zahradě v teplém šeru večera díval ses na mě a chtěl vědět co se mi zdálo po tom včerejšku a já cítila hned slzy v očích jako dnes v noci,

kdy jsem ti ublížila jen v pouhém snu a ty s výčitkou v očích stál přede mnou a trpce jsi mi domlouval. Můj drahý nikdy bych ti tak neublížila, ta ruka pravá, jež ti osud nenechal zdravou, ta mě bolí kdykoli o ni zavádím pohledem a vždy si myslím, jaká to byla nešťastná náhoda jež ti ji mě posud neznámým způsobem pochroumala a v pekelný stroj plný zrádných koleček uvedla. A tak se bojím, až mi budeš někdy o tom povídat a svlékneš tu rukavičku, která ji úzkostlivě zakrývá, jak nerada se dívám na něco, co kdysi asi mnoho bolelo, čím radosti mládí byly zkráceny.

Do kouzelné tváře měsíční jsem včera s vroucí modlitbou hleděla a prosila za své štěstí a za jeho.

Sen: 15.5.2007

-Pořád se mi zdá o Jindrově useknutý ruce.

5. listopadu 1907

Včera večer v přítmi síně zahlédla jsem zvláštní pohled těch jasných, modrých očí mladického adjunkta a překvapena jsem vrátila stisk jeho ruky – snad by nebyl ten hoch do mne zamilován? I v jeho řeči padlo několik slov jež dosti mně pověděla – á tam v tom lese, když děkovala jsem za jeho ochotu, ten vřelý polibek jež vtiskl na moji ruku – bylo by možné? Ale mé srdce bylo klidné, žádné vzrušení, jen překvapena jsem byla. A jeho hlas zněl tak něžně a důvěrně, když žádala jsem jej by vrátil se zpět do jídelny, jak pravil: půjdu, když vy mne kaštiny vyloupáte,--a všichni se usmívali, když vstoupil do pokoje jaksi rozpačitě – jen jeden obličej zůstal strnule klidným a pohled těch strašných magnetických očí zaletěl ke mně až jsem se zachvěla, - jak jsem slabá – musím býti opatrnou, neprozraditi ničeho – a láska toho mladíčka – nepřejí si jí, není mi již šestnáct a potom kam by to vedlo a hráti si s ním, dávatí naděje – toť kruté a nízké. A pak kdož ví, zda on by si nechtěl zkrátit a zpříjemnit jednotvárné, dlouhé žití zde v té lesní samotě, ó , to nepřipustím, abych byla objektem někoho jen na čas – eh co, třeba se mýlím, - a potom, můj milý pane, na tu černoookou bujnou paničku jste již zapomněli? Ó, vy muži kdo vám porozumí, měníte ženy jak rukavice – jen dále od vás - každá hrdá žena šťastna - třeba srdce v těle zmírala – mlčet a trpět, jen né své city dáti světu na pospas – mlčet a jen mlčet.

Sen: asi 20.5. 2007

-Bezrukej se rozjel, stála jsem u dveří a koukala na ně, ale pak jsem najednou byla pryč...chodila jsem s Renou a Feroušem po kopci za kravínem a přemýšlela, co tam dělají, když tam teda nejsem a chtěla jsem zpátky, ale nešlo to.

12. listopadu – večer

Nepřišel lístek, ale on sám – stála jsem u okna, když objevil se na cestě vedoucí k myslivně, usmíval se z daleka a zamířil k oknu – otevřela jsem je a chvíli jsme spolu hovořili. Jak mi bylo divně, když ty velké, průhledné oči na mne se dívaly – když odešel, zůstala jsem státi jako do země vryta, a sáhla jsem si na čelo a tváře, které jen hořely.

Večer přišel opět lístek s pozdravem a vzpomínkou z Miramare – tedy tam na břehu moře přece vzpomínal – jak jsem byla potěšena, nevěděli jsme, že se tak brzy vrátí.

V neděli odjede opět na delší dobu – a mně bude zas teskno. Ucítím bolesti lásky, touhy --- miluji, ach miluji jej z celého srdce – jak šťastna jsem tím mocným citem, cítím v sobě ženu, ucelenou bytost – já jež před nedávnem žalovala jsem na svoji chudobu, prázdnotu srdce, - zda přijde k platnosti ta hřejivá síla jež burácí ve mně již několik let, co přinesou mi ty city oživené – ohlas nebo zklamání? Nejistota, pochybnosti budou mě soužití, však to patří k věci, jsou údělem milujících – mé srdce, komu se svěříš? Prozatím nikomu, jen bílým listům prozradíš své boly, ten svět jest závistivý a zlý – vzal by ti tvé mladé štěstí.

Sen: datum chybí

-Včera se mi zdály strašný věci-umíračka a padání. Božka za mnou přišla a já ležela na posteli a ona mi začala vykládat o tom starým myslivcovi, samý bla bla...pak jsme najednou byli u chalupy a ona seděla u okna na židli a já tam stála jak jouda, ale ona mi říkala ať tam stojím a čekám,ale vůbec jsem nevěděla proč. A přišel tam starej a čuměl na nás, jak tam stojím, hrozně dlouho, chtěla jsem jít pryč, ale nešlo to. Pak jsem najednou padala a probudila se. HUMUS

16. Října 1907

Jak mrzutá a nespokojená jsem dnešního dne - nastudila jsem se při sbírání hub. Zachváčena houbařskou horečkou běhala jsem s kopce do doliny, schodivši se sebe pláštěnku jež mi v běhu překážela – ó příliš jsem důvěřovala otužilosti svého mladého těla, někde v záloze číhal ostrý studený větérek, vnikl záludně do plic a já nyní kašlu až hrůza.

Ano nezbyvá nic jiného než zakukliti se jak housenka a čekati trpělivě na rozkvět přírody – chtěla bych přebývati v krajích věčného tepla, jasu, býti neustále svěží, zdravou a bujnou. Srdce se ve mně chvěje rozkoší, když pohlednu na plnou a rozkvetlou krásu některé slovinské dívky – v tom okamžiku bych hned zaměnila své vzdělání za prostou mysl tohoto zdravého, samorostlého, nemyslicího dítěte. Vzpomínám na dvě okénka panenské světničky Pepi Sanírdové. Každého dne šlape hodinu cesty s nějakou nádobou na hlavě a propěvuje si jasným hlasem tato zteplá krajínská heroina, silné pevné nohy, netíží veliké shrnovací čiznice, hrdou

hlavu neskloní tíha nádoby. Jako žena jeruzalémská připadá mi Slovinka nesoucí tak bezpečně tíhu na hlavě - „dobr dan!“ pozdravuje s úsměvem a již se opět obdivuji bílým, pevným zoubkům. Ovšem vyrovná se dívka pracující v továrně takové selské dívčici. Jest mezi nimi rozdíl co do stránky povahového i do zdatnosti tělesné. Vysávací život v místnostech továrních olupuje každou dívku o jemnost její individuality, bere jí pečeť pravého ženství. Neměla jsem posud času ani příležitosti starati se o jiné sféry života, nahlédnutí také za jiné kulisy – zde v tomto malém koutě krajínském našla jsem již několik obrázků, jež zasluhují bych jim věnovala trochu pozornosti. Jest sobecké zabýváti se jen svým „já“, ostatně pozorují tak málo blahodárných změn, že bude pro mne nejlépe, když postavím sebe trochu stranou, jest mi již protivnou ta ustavičná analyza duše. – nemohu přijíti již dlouhý čas na něco nového a tak se jen trýzním- ta ctižádost, - touha vědět víc a více, proniknouti duchem něco cenného, velkého, kráčet v šlépějích pravých myslících veličin, připravit si spokojený kouteček v srdci, neslouží mému slabému tělu. Kdybych vzpomínala na to utrpení, na nezdary jež již mám za sebou, mohla bych říci, že minulost mne ničí, ale já bohudíky naopak důvěřuji budoucnosti, ač tuším ovšem s bolestným pocitem, že těmi chvílemi bujného veselí, chci zatlačit myšlenku na chatrné své zdraví. Nebo se mýlím? – kéž by to Bůh dal a já mohla odhoditi ty černé myšlenky v nejkrásnějších letech svého života, těšiti se z toho, co mé duši se líbí.

Sen: noc 12.5.2007

-Dneska se mi zdálo, že jsem byla s Božkou a dětma na houbách, chodily jsme po lese na Brlece (tam za chatkama) a bylo to tam hodně temný. Nic moc jsme nemohli najít a najednou tam v lese stál Albert – normálně tam byli lidi a nakupovali. A my jsme chtěli jít dovnitř, že ty houby koupíme tam, ale oni se tam báli jít, že to neznají a že půjdou domů. Pak jsem se probudila.

19.listopadu 1907

... Již skoro 3 měsíce dlím v tomto lesním zátiší a přece se mi zdá, že není tomu ani týden co opustila jsem drahé město nad Vltavou, co odešla jsem plna energie, pýchy – majíc v srdci nevyslovitelnou radost a zvláštní hřejivé teplo, jež uchvátilo všechnu moji bytost, nedopřávajíc místa tesknosti a smutku. Ani vědomí, že opouštím domov a své drahé na dlouhý snad čas, nedovedlo zatlačit moji jasnou, lehkou mysl – a přece byla skoro půlnoc, když stála jsem na peroně státního nádraží, čekajíc až bude čas sednouti do železného kolosu, jenž vyrazí ze spoře osvětleného prostoru a poletí se mnou v neznámou šírou dál. Klidně jsem rozmlouvala s otcem a matkou, přijímajíc poslední její rady a zároveň pozorujíc čilý ruch nádražní. Minuta běžela za minutou, chvíle odjezdu se blížila – loučení nebylo tak příliš těžké – dva dlouhé polibky na ústa otce a matky- stisk jejich pravic a hupky do

coupé. Ještě několik slov z okénka vagónu, vlak pískl, poslední kynutí rukou a adieu Praho! Adieu nepřilíš vábná minulosti! Vstříc novému životu! Skrčila jsem se v koutku u okénka, nevěnujíc pozornosti svým spolucestujícím, vesměs mužům. Co všechno vířilo mojí hlavou, co představ budila bujná obraznost! Venku byla temná noc, ani jediné hvězdičky a ve voze cestující podřimovali, někteří majíce pod hlavami malý polštářek ve spokojeném klímání zapomněli, že neleží na pohodlném lůžku. Ani jsem nevěděla kdy přešel vlak přes hranice na půdu sesterské Moravy, chtěla jsem přemoci spánek, jenž usedal mi tvrdošijně na víčka, však marně jsem se bránila náručí Hypnově, na dvě hodiny jsem v ní přece uvázla. Hlava umořena myšlenkami klesla na prsa, cestovní klobouček se závojem pošinul se hluboko do obličeje. Když jsem se probudila, svítalo již. Kolem mne všechno chrápalo a já jsem si krátila chvíli pozorováním spících mužů. Jak některý člověk hloupě vypadá, když spí, strnulé rysy v obličeji připomínají egyptské mumie, ústa pootevřena, těla v přepodivných pózách – všechno v okovech sladké moci – spánku.....

Sen: datum chybí

Jak Božka psala o tom, jak jela vlakem do Slovinc, tak se mi zdálo, že jedu s ní. Normálně jsem se s ní rozloučila na nádraží s jejíma rodičema. A to nádraží bylo super, starý jak v Hary Fotrovi nebo v nějakým jakože pohádkovým filmu a vlak uvnitř byl jak z nějakýho vesternu. Jeli jsme ale pořád hrozně dlouho a všude byly samý hory-jak psala-ale nikam jsme nedojeli, hrozně dlouho jsme jeli a jeli a v kupé seděli takový tlustý chlápci, co chrápali a měli oblečení jak z Sherlocka Holmese a hlavně měli cibule(hodinky).

18. listopadu 1907

....Dnes mohu skoro říci: ne nemiluji toho člověka, jest chudičký duchem a chudobu tu neozáří ani jas šlechtického predikátu – šlechtic rodem, ale plebejec duchem – a ten zevnějšek nese příliš zřejmé stopy po tom, co všechno zaplatily peníze – ach jak pestrou musí být ta jeho minulost, ach nač o tom přemýšlet, jsou všichni muži takoví a ku konci, jest všechno již jim jest všední, lhostejné – utrhnou čistý dívčí květ a bedlivě jej zkoumají, zda nikde není bělost porušena – sebe zahalí v roušku tajemství a blaze ženě jež netouží ji odtrhnout – čeho neví, netrápí ji, lepší ji v nevědomosti, bez toho jsou jí uděleny ty nižší sféry, když chce výše, sobectví muže a jeho strach o pohodlí sráží ji dolů. Jen on smí činit, co chce, on „pán tvorstva“ a žena buď tichou, skromnou, čekej co vládce ti udělí a až zavelí běž oddané k němu, v jeho náruč a buď ráda, že smíš býti jeho družkou, jeho ženou, k tomu jsi přec přírodou určena, jest dána ti již ta slabost bys toužila po jeho objetí, bys chvěla se o jeho přízeň, bys šířána byla žárlivostí, bys věčně byla na stráži a bránila své právo se zoufalou odhodlaností. Ó, šťastna žena, jež hrdinně se dovede zapřít, jež dovede zatlačit tu slabou stránku svého

ženství – ach ano, ale zas pak není tou pravou, jemnou ženou, stane se živlem již zrodilo obrozené století, a všude se mluví s úsměškem, o ženě emancipované, „ páni tvorstva se jízlivě, sebevědomě smějí, vždyť vědí, že ústa nejzuřivější feministky, zmlknou ráda pod polibky muže, že ta hlava v níž zrodily se ty revoluční myšlenky, položí se důvěrně na prsa jeho, že ručka její zvedající se k zuřivým gestům, přijme ku konci ráda mužnou pravici. A proto braň každá svou lásku, buď jistá, že jen ona jest tvým štěstím, ona síla přirozená, jež žiti bude potud, pokud lidstvo bude existovat – jeden jest stvořen pro druhého – tak praví zákon přírody – zákon jenž byl, jest a bude – nikdy nebude jinak, jest vše tak jasné a srozumitelné, tak pevné a nezdolné, že všechna ta hesla, zbraně moderny, rozbouřené ženské živly bez úspěchu se odrazí, extravagantní pokusy dostoupí svého kulminačního bodu a pak přijde spad, rychlý, neočekávaný – prohraje umělá ženská pýcha a hrdost – ženy moudré a vznešené duchem a myšlením v takových kolejích nejdou – vědí, že jest marné stavěti se na úplný roveň muži – protože té svobody, jaké muž požívá, žena nikdy nedosáhne, hledí-li ji dostat stává se výstřední, neženskou, zkrátka jinou bytostí.

Sen: datum chybí

Zdalo se mi zase o deníku. Božka byla tady a já jsem jí ukazovala novejš balkón. Zase jsem měla v pokoji obrovskou hromadu starých věcí - nevím odkud a ptala jsem se jí, co to je, ale ona říkala, že neví, ale že to jsou věci tam od nich a pamatuju si, jak jsem si říkala, že se to tam asi dostalo s ní, nějakou červí dírou (dement) a pak jsem s ní šla do klášterek a koupila jí pivo. Říkala něco o lese...jenom si pamatuju, že jsem jí řekla, že tady žádný pořádný lesy nejsou...bylo hrozný vedro a mě napadlo, že je jí asi vedro v těch šatech a ptala jsem se jí, jestli si nechce vyzkoušet podprsenku, že jí nějakou dám. A ona nechtěla, že se asi bála a mě přišla jako uplná nána, že nechce, když pořád píše o tom, jak jsou korzety debilní.

Závěr

V rámci bakalářské práce jsem zrealizovala sedm otevíratelných prostorových obrazů doplněných texty a čtyři portrétní malby. S konečným výsledkem jsem spokojená a doufám, že se mi alespoň z části povedlo potencionálním divákům zprostředkovat mé niterné pocity a hlavně vzácné zápisy z počátku dvacátého století.

Celá práce pro mě byla velice zajímavým a proměnlivým procesem. Během výroby jednotlivých výjevů se mé představy často měnily a téměř vždy po dokončení byla má vize jiná. Proud myšlenek a nápadů, který mi přicházel na mysl, mě na jednu stranu neustále inspiroval a naváděl na nová ztvárnění, na druhou stranu jsem neustále zažívala pocit, že by výsledek mohl vypadat jinak, lépe. Stejně jako sen nebylo nic pevně dané a předem jasné. Na závěr ale podobné úvahy vnímám pro celou věc jako přínosné.

Rozhodně je pro mě deník prozatím nevyčerpané téma. Už před samotným začátkem práce, a zejména během procesu tvorby, mě napadala spousta dalších, možných zpracování deníku nejen pomocí papíru a kresby. Určitě bych se ho jednou chtěla pokusit využít v médiu videa nebo fotografie. Tuto práci tedy vnímám jako první náhled do daného materiálu, který jistě brzy opět využiji.

Použité zdroje

- BYDŽOVSKÁ, Lenka a kol. *Dějiny umění 12*. Praha: Knižní klub, 2002. ISBN: 80-7176-764-6.
- DOSTÁL, Martin. *Tomáš Císařovský*, Praha: KANT, 2003. ISBN 80-86217-65-5.
- GROSENICKOVÁ, Uta. *Ženy v umění*, Praha: Taschen/Nakladatelství Slovart, 2004. 87 s. ISBN 80-7209-626-5.
- POSPISZYL, Tomáš. *Srovnávací studie*. Praha: Agite/Fra, 2005. ISBN 80-86603-27-X.
- RÁZUSOVÁ – MARTÁKOVÁ, M. *Aladin a kouzelná lampa*. Martin: Mladé letá 1960.
- RUHLBERG, Karl a kol. *Umění 20. Století*. Praha: Taschen/Nakladatelství Slovart, 2004. ISBN 80-7209-521-8.
- SKÁLA, František. *Praha-Venezia - Cestovní deníky 1993*. Praha: Arbor Vitae, 2005. ISBN 80-86300-63-3.
- ŠVÁCHA, Rostislav. PLATOVSKÁ, Marie – editoři. *Dějiny českého výtvarného umění (6/1) a (6/2)*. Praha: Academia, 2007. ISBN: 978-80-200-1489-6.
- ULRYCH, Petr. Josef Jíra - *Deníky malíře srdcem*, Praha: Paseka, 1997. ISBN 80-7185-127-2.

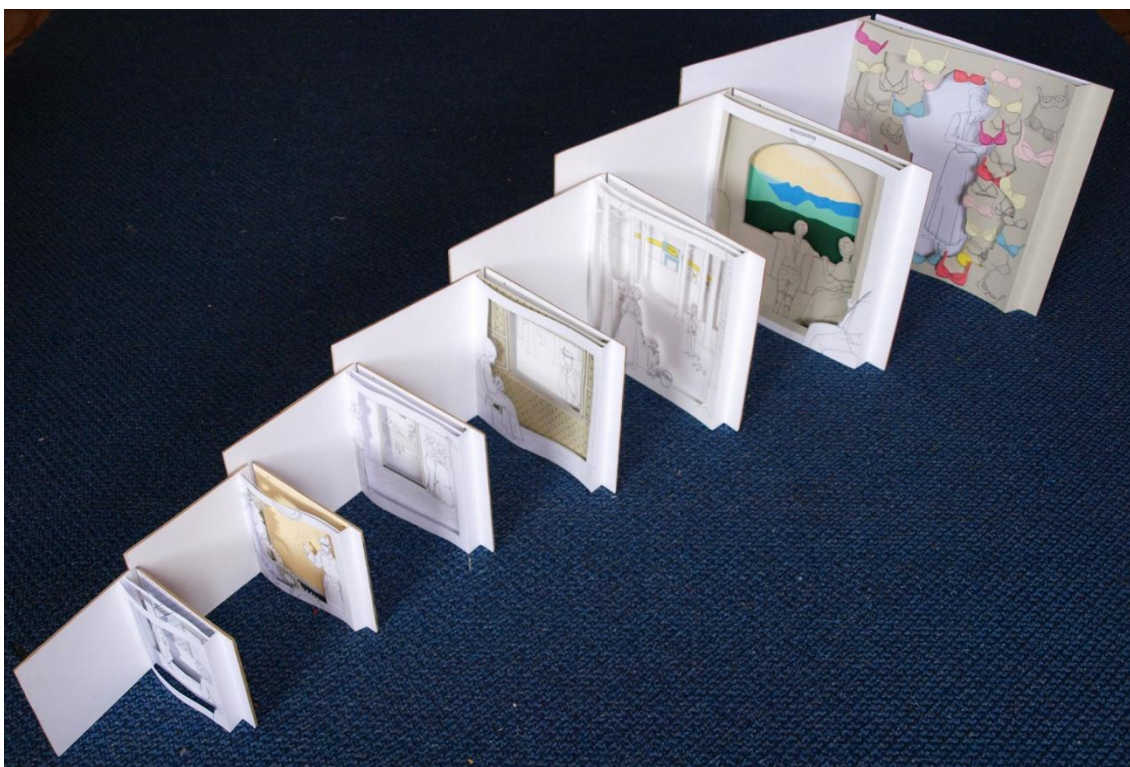
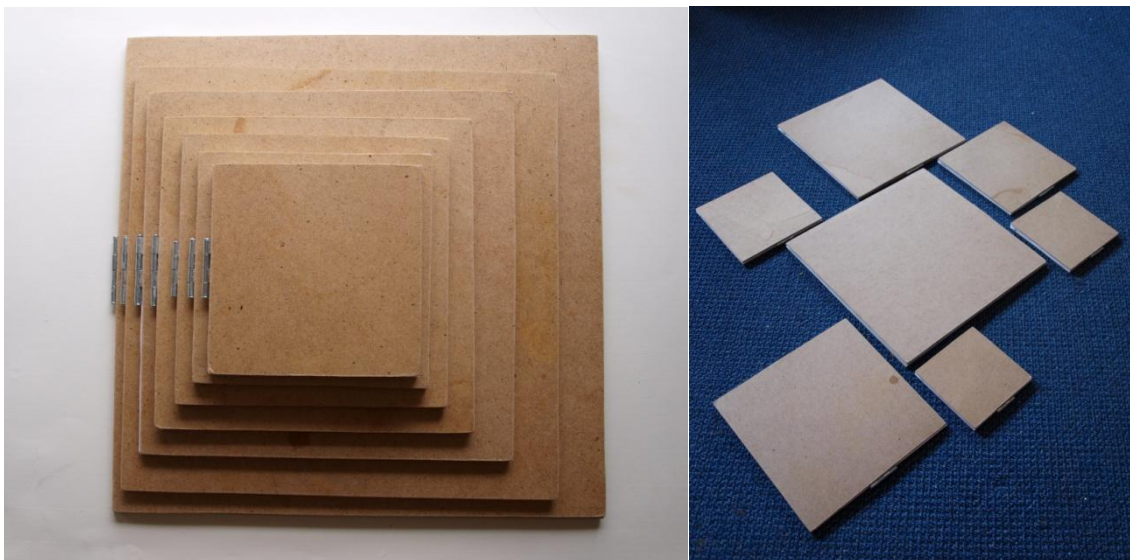
Elektronické zdroje:

- URL <<http://ceblog.sva.edu/tag/shana-lutker/>>. poslední úpravy: 24.7. 2009. [citováno 20.3.2012].
- URL <<http://www.arborvitae.eu/nakladatelstvi/katalog-knih/arborvitae/cestovni-deniky/>> [citováno dne: 20. 3. 2012].
- URL: < http://www.artnet.com/magazineus/features/saltz/saltz5-19-08_detail.asp?picnum=4> [čerpáno: 20.3.2012].

- URL:
⟨http://www.twopalms.us/works/artist_works.php?artist_id=23&type=0⟩
[čerpáno 20.3.2012].
- URL: ⟨<http://www.ahmetogut.com/ahmetweblost.html>⟩. [čerpáno: 18.3.2012].
- URL: ⟨<http://www.napolistranky.cz/skladacky>⟩ [čerpáno: 18.3.2012].
- portfolio Liddy Scheffknecht . URL: ⟨<http://www.liddyscheffknecht.net>⟩ [čerpáno: 18.3.2012].

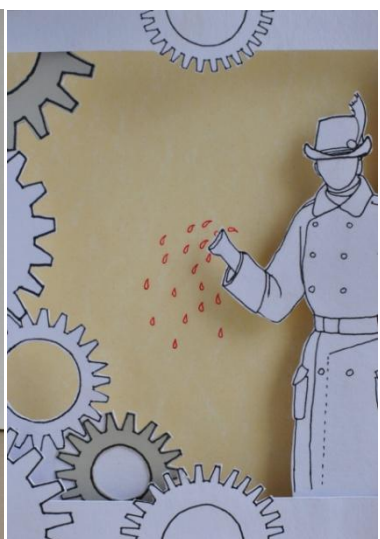
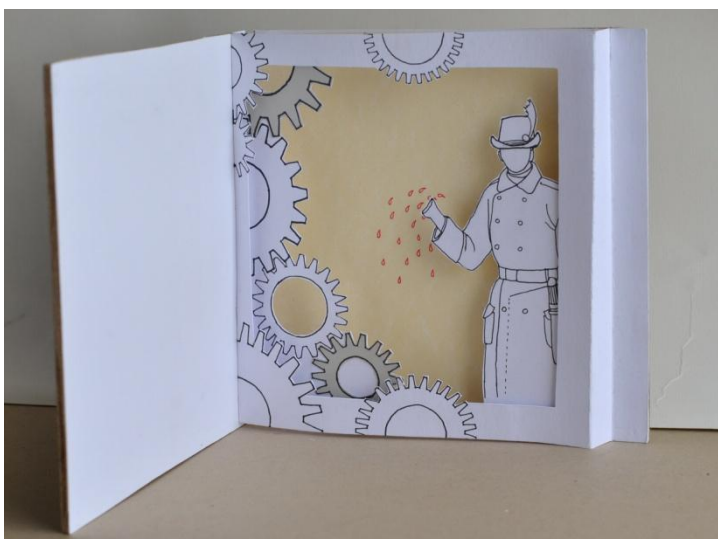
Obrazová příloha

Desky s prostorovými obrazy

K zápisu ze dne 7. července 1908, 15×15 centimetrů

Dne 12. července 1908, 17×17 centimetrů

Dne 5. listopadu 1907, 19,5×19,5 centimetrů

Dne 12. listopadu 1907, 23,5×23,5 centimetrů

Dne 16. října 1907, 28×28 centimetrů

Dne 19. listopadu 1907, 33×33 centimetrů

Dne 18. Listopadu 1907, 38×38 centimetrů

Do mnělé Boženiny portréty, každý 20×20 centimetrů

